

ralel pozabiblijnych, do czego też przyczynia się indeks biblijnych tekstów. Inny indeks podaje teksty według języka, co znow ułatwia zapoznanie się z literaturą danego narodu. Przekład na język angielski jest pedantyczny, dokładny. Tekst został zaopatrzony w uwagi krytyczne, filologiczno-historyczne.

Drugie wydanie, mimo że jest reprodukcją fototypiczną pierwszego, ma ponad 2 000 poprawek i dodatków w tekście, uwagach i wstępach. Ponadto dodano dwie nowe sekcje: napisy kananejskie i aramajskie oraz południowo-arabskie. Pierwsze opracował F. Rosenthal, zaś drugie P. A. Jamme ze Zgromadzenia Ojców Białych. Do tekstów akkadyjskich dołączył E. Speiser kilka tekstów epicznych i mitologicznych. Dodatki te można nabyć osobno, co jest ułatwieniem dla tych, którzy posiadają to dzieło w pierwszym wydaniu.

Pod względem zewnętrznym dzieło w drugim wydaniu ma praktyczniejszą formę, niż to miało miejsce w pierwszym wydaniu. To drugie wydanie ma bowiem znacznie zmniejszone wymiary, choć trzeba wyznać, że pociągnęło to za sobą zmniejszenie liter.

Dzieło omawiane winno się znaleźć w rękach każdego bibliisty, nie tylko jako dzieło doradcze dla lepszego zrozumienia Pisma św., ale i jako po Piśmie św. najbardziej częsta lektura. Jedynie przez tę lekturę można zdobyć sposób myślenia, wyrażania się autorów wschodnich, co ułatwić może lepsze wniknięcie w właściwy biblijny sens hagiografów.

Ks. St. Łach

Johann Warns, *Lehrbuch der neutestamentlichen Griechisch*. In Zusammenarbeit mit dr Reinhold Kücklich... herausgegeben von Fritz Rienecker. 3 Aufl. Brunner-Verlag, Giessen-Basel 1954.

Ze szkół średnich obecnie nie tylko na polskim terenie, ale również w Niemczech wychodzi wielu bez znajomości greckiego języka i klasycznej kultury. Ci właśnie, a pomiędzy nimi przede wszystkim teologowie chcą poznać Nowy Testament w oryginalnym języku i potrzebują jego gramatyki. Dla nich więc zostało przygotowane trzecie wydanie gramatyki greckiego języka Nowego Testamentu J. Warnsa.

Fr. Rienecker, pastor i profesor Seminarium Wolnego Kościoła Niemieckiego w St. Chrischoma koło Bazylei, na początku gramatyki zmarłego w 1937 r. J. Warnsa umieścił kilka uwag dla tych, którzy będą korzystali z jego gramatyki i z niżej omówionej książki: *Sprachlicher Schlüssel zum griechischen Neuen Testament*; kilka zdań o historii greckiego języka i dwie strony informacji o języku Nowego Testamentu.

Sama gramatyka składa się z czterech części. Pierwsze dwie, tj. głosownię i fleksję (s. 1—98) anastatycznie przedrukowano z drugiego wydania. W tych częściach poprawiono tylko błędy wydań poprzednich (1924 i 1931 r.). Na część trzecią (s. 100—176) pióra Fr. Rieneckera składają się bardzo praktycznie ułożone tablice ułatwiające wyszukiwanie form i służące do powtórki przerobionego materiału. Część czwartą, tj. składnię (s. 177—213) opracował R. Kücklich. Zrobił to bardzo krótko i nie cytował tekstów, a tylko dawał odsyłacze. Korzystanie więc z tej części jest trudniejsze, aniżeli z części poprzednich. Na całość gramatyki składają się jeszcze indeksy słów niemieckich i greckich oraz indeks rzeczowy (s. 214—230).

Gramatyka Warnsa-Rieneckera jest tym charakterystyczna, że we wszystkich przykładach i ćwiczeniach, tj. zarówno w tych tekstach, które student ma przetłumaczyć z języka greckiego na niemiecki, jak i w tych, które z niemieckiego na grecki język przełożyć trzeba, zostały użyte tylko teksty Nowego Testamentu. Teksty z Septuaginty spotkać można wyjątkowo (np. s. 38, 39). Formy czasownikowe zachodzące w Nowym Testamencie specjalnie zostały uwidocznione przez podkreślenie (np. s. 139 nn.) lub omówiono je z powołaniem się na słowniki i komentarze (np. w trzeciej części gramatyki od s. 149).

Gramatyka tego rodzaju ma swoje wady i zalety. Dotychczas jesteśmy przekonani, że właściwa droga do poznania greckiego języka hellenistycznego, w którym Nowy Testament jest napisany, prowadzi przez poznanie greckiego języka klasycznego. Ci, którzy zdobyli pierwszą znajomość języka klasycznego, nie mają większych trudności z językiem hellenistycznym, do którego wprowadzą ich np. J. J. O'Rourkego, *Adnotationes in linguam Novi Testamenti*, Roma 1933 lub M. Zerwicka, *Graecitas biblica exemplis illustratur*, ed. altera, Romae 1949. Kto grecki zdobył tą drogą, umie wczuć się w język, którym natchnione słowo było pisane i zrozumie ducha, w jakim tekst

ten był przyjmowany przez pierwszych, bezpośrednich czytelników, do których pisma były zwrócone. Równocześnie jednak nie trzeba zamykać oczu na fakt, że przez język klasyczny do zrozumienia Nowego Testamentu prowadzi droga okrężna. Ujmuje się studentowi trudu wtedy, gdy się go do Nowego Testamentu wprowadza bezpośrednio.

Potrzeba szybkiego nauczenia oryginalnego języka Nowego Testamentu w Seminariach może spowodować szerokie wykorzystanie gramatyki J. Warnsa. Może to nastąpić tym bardziej że jest ona przejrzysta i przygotowana w ten sposób, żeby teologowie i miłośnicy Nowego Testamentu nawet bez pomocy nauczyciela mogli zdobyć możliwość rozumienia oryginalnego tekstu Nowego Testamentu.

Jeżeli można co do gramatyki J. Warnsa wyrazić życzenie, to jedno tylko: żeby uwydatniła styl każdego z tych autorów, których pisma weszły do ksiąg Nowego Testamentu. Wydaje się jednak, że spełnienie tego życzenia należy już do gramatyki Nowego Testamentu postawionej na najwyższym poziomie naukowym, jaką napisał np. F. M. Abel (*Grammaire du grec biblique. Etudes bibliques*, Paris 1927).

Ks. F. Gryglewicz

Fritz R i e n e c k e r, *Sprachlicher Schlüssel zum griechischen Neuen Testament*, 8 Aufl. Brunnen-Verlag, Giessen-Basel 1952.

Te same praktyczne względy, które grały rolę przy opracowaniu trzeciego wydania gramatyki greckiego języka Nowego Testamentu J. Warnsa, były powodem, dla którego Fr. Rieneker napisał to, co chętnie nazwalibyśmy „preparacjami” do Nowego Testamentu. Chodziło mu o uprzystępnienie oryginalnego tekstu biblijnego tym, którzy język znają słabo lub dopiero starają się go opanować.

Sprachlicher Schlüssel wiersz za wierszem wyjaśnia formę i znaczenie każdego greckiego słowa Nowego Testamentu, podaje przy tym znaczenie właściwe w danym kontekście i równocześnie odsyła do odpowiednich stron słowników i komentarzy.

Niektóre wyrażenia Nowego Testamentu wyjaśnił Fr. Rieneker na podstawie swojej znajomości greckiego języka kla-